

Rusya'nın Serbest Piyasa Anlayışı ve Küresel Kriz

İsmail Hakkı İşcan, Bilecik University
Yıldız Zeliha Hatipoğlu, Bilecik University

Abstract

Russia's Free Market Perception and The Global Crisis

The answer of why Russia is not affected from today's global crisis, considerably, is crucial. Since 1990, Russia has been liberalizing its markets rapidly, has decreased implementations which are deterrent for open market significantly until these days. By 2000's Russia, has entered to a new term in which economic profit and instrument depending on energy sources are commented as basic priorities and instruments at foreign policy. In this study Russia's free market applications with this new era are dealt with and results of these applications are found out with the framework of 2008 global crisis.

JEL Codes: G01, F43

1 Giriş

Özellikle Soğuk Savaş döneminde “kapitalizm” veya daha sonraları “serbest piyasa ekonomisi” kavramları ile paralel ele alınan ve son zaman literatüründe çoğunlukla “piyasa ekonomisi” kavramı ile ifade edilen anlayış aslında siyasal çoğulculuğun, kişisel hak ve özgürlüklerin hem siyasi (konuşma, din ve vicdan, seçme ve seçilme özgürlükleri) hem de ekonomik (teşebbüs-tercih özgürlüğü) manada sağlandığı bir ortamda ekonomik güce sahip bireylerin sınırsız özgürlük içinde birbirleriyle rekabetini öngören ve devleti piyasada istemeyen bir uygulayışı anlatmaktadır. 1989'da Sovyetler Birliği ve sosyalizmin çökmesiyle birlikte günümüzde bu anlayışın alternatifi artık söz konusu değildir.

Rusya dahil geçiş ekonomilerinde piyasa ekonomisinin oluşturulması sürecinde devlet etkin görev almaktadır. Zira piyasa ekonomisine dönüşümde kaynak yetersizliği, kurumsal ve kültürel eksiklik, dönüşümdeki ekonomilerde devleti önemli ve aktif sorumluluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu ülkelere 1980'li yılların sonu itibarıyla, Uluslar arası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) gibi çeşitli uluslar arası kuruluşlar önderliğinde önerilen ekonomi politikaları, bir takım nedenlerle bu ülkeleri önemli maliyetlerle karşı karşıya bırakmıştır. Bu ülkelerin mal, emek ve sermaye piyasalarının gelişmiş ekonomilerin uygulama alanına açılması, başlangıçta küresel ölçekte reel üretimin artmasına ve sonrasında enflasyonun zamanla uluslar arası düzeyde hızlanmasına neden olmuştur. 1970'lerde gelişmiş batılı ülkelerin krizi aşmak adına 1980'li yılların sonunda yeni gelişen ve elbette dağılma sonrası eski sosyalist ülkelerin oluşturduğu geçiş ekonomilerinde uygulanan piyasa ekonomisi odaklı politikaları, sermaye birikim sürecinde meydana getirdiği etkiyle çeşitli borç krizlerine ve 1990-2002 döneminde ise büyük oranlarda sermaye girişi ve çıkışına neden olduğu için finansal krizlere yol açmıştır. Bu çalışmada geçiş ekonomileri için öngörülen değerlendirme kriterlerinden hareketle, bu grup ülke ekonomileri ve dünya ekonomisi içerisinde önemli ekonomik ve siyasi güce sahip Rusya'nın ekonomik yapısı incelenerek siyasi iradenin serbest piyasa ekonomisine geçişte ortaya koyduğu politikalar irdelenecektir.

2 1998 sonrası Rusya Ekonomisi

1992 yılı başında fiyatların serbest bırakılmasıyla enflasyon oranı yıllık %2500'lere kadar yükselmiştir. Enflasyon oranı ancak 1997 yılında dış ticarete yaşanan serbestleşmeye bağlı olarak %11 düzeyine inebilmiştir. (DPT, 1998) 1998 yılında yaşanan krizden çıkışın IMF yardımının artırılmasının yanında, kamu harcamalarının tamamını ve ihracatın da % 70'e varan kısmını oluşturan petrolün fiyatının artmasıyla gerçekleştiği Rusya'da toparlanma süreci, 1998

yılında %85'lere varan enflasyonun 2000 yılı sonunda % 20'lere gerilemesiyle kesin bir hal almıştır (Özel, 2005).

2000 yılı Mart ayında Boris Yeltsin'in istifasının ardından Rusya Federasyonu'nun yeni Başkanı olan ve halen yönetimde bulunan Vladimir Putin, piyasa ekonomisine geçiş sürecinin devamını sağlamak adına reform sürecini devam ettirmiştir. Putin, reform sürecinde genel olarak sosyal politikaların geliştirilmesi, vergi reformu, teşebbüslerin önündeki bürokratik engellerin kaldırılması, monopollerin düzenlenmesi, bürokrasinin iyileştirilmesi, finans piyasalarının geliştirilmesi ve bütçe reformu gibi düzenlemelere gitmiştir. Çalışmanın, 2000 yılı sonrası geçiş sürecinin değerlendirildiği bu bölümde, geçiş sürecinin içeriği 4 başlık altında incelenmektedir. Bu süreç liberalizasyon, makroekonomik istikrar, yeniden yapılanma-özelleştirme ve yasal ve kurumsal reformları içermektedir. Bu incelemede, Dünya Bankası'nın 2000-2007 arasında Rusya ile ilgili yayınladığı raporlar kullanılmaktadır.

Liberalizasyon: Bu süreçte hedeflenen şey, fiyatların çok daha serbestleştirilmiş piyasada belirlenebilmesi ve ticari engellerin ortadan kaldırılmasıdır. Rusya bu çerçevede 1992 yılında fiyatları serbestleştirmiş ancak bu durum önemli ölçüde enflasyonist etki doğurmuştur. Diğer taraftan ticaretin serbestleşmesi ve engellerin kaldırılması başlığı altında Putin yönetiminin temel hedefi, dünya ile entegre olmuş bir ticaret anlayışıdır. Bu doğrultuda Putin, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ile üyelik sürecine büyük bir önem vermektedir. Rusya dış ticaretinde 2008 küresel krizine kadar geline süreçte oluşan hacim yüksekliği, Rusya ekonomisinde sadece yapılan reform ve düzenlemelerden değil, bunun yanında daha çok üretkenliğin üzerindeki ücret seviyesi dolayısıyla artan tüketim talebiyle de açıklanabilmektedir. Dünya Bankası'nın Rusya ile ilgili bu dönem (2000-2007) raporları tarandığında genel olarak ihracatın önemli bir kısmının (% 70'i) doğal kaynaklardan oluştuğu görülmektedir. Dolayısıyla petrol fiyatlarındaki artış, Rusya'nın ihracat gelirlerinde önemli bir yükselişe neden olmaktadır. İthalattaki artışta, hem tüketici kaynaklı olmakta, hem de Ruble'nin artan değeri neticesinde ucuzlayan ithal sermaye mallarına olan talep artışından kaynaklanmaktadır. Doğal kaynak bağımlısı tipik bir ekonomide olduğu gibi, Rusya'da da reel döviz kuruna yukarı yönlü bir baskı oluşmakta ve yerli üreticiler, kendilerini ithal yarışı ve artan üretim maliyetleri arasında sıkışmış olarak bulmaktadır. Doğal kaynak tabanlı ihracat artışı yaşanırken, rekabete tabi olmayan ve bir yandan da artan gelirle artış gösteren hizmet talebi de, buna ayak uydurmaktadır (Dünya Bankası, 2002).

Makroekonomik İstikrar: Teoride, serbestleşme ile birlikte başarılı bir geçiş süreci için makroekonomik istikrarın sağlanması, böylece düşük enflasyon ve sıkı bütçe çerçevesinde sınırlandırılmış devlet anlayışı ile para politikasının bağımsız olan Merkez Bankası tarafından yürütülmesi, hem tüketici hem de yatırımcı için öngörülebilir ve güvenilir bir ekonomi iklimi oluşturacaktır. Ekonomide devletin payının minimuma indirildiği, yeni girişim ve KOBİ'lerin ekonomik büyümeyi sürüklediği geçiş ekonomilerinde, sürdürülebilir ekonomik büyüme ancak bu şekilde sağlanabilecektir.

Rusya ekonomisi 1998 krizinde %5,3 oranında küçülme yaşadktan sonra, hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. 1998'de 10 dolara kadar gerileyen petrol fiyatlarının artan trendi, doğal kaynak bağımlısı ekonominin büyüme kaynağı olmuştur. Döviz rezervlerinin artışı ve enflasyonun %85'lerden 2000 yılında % 20'lere gerilemesi de, krizden çıkışı kesinleştirmiştir (Özel, 2005). Bundan sonra Rusya, doğal kaynak fiyatları üzerinden toparlanan ekonomik bir yönelime girmiştir. 2003'te %7,2'lik büyümenin, doğrudan ve dolaylı olarak %4,2'si petrol etkisinden kaynaklanırken, 2004'te bu etki % 7,3'lük büyümenin % 5'i düzeyindedir. Büyümeyi hedefleyen ekonomiler için, bunu destekleyen bir diğer önemli unsur, IMF'nin de makroekonomik istikrarın başlangıcı saydığı enflasyonla mücadeledir. 1998 Krizi sonrasında çabuk toparlanan Rusya ekonomisinde, enflasyonla mücadelede iyi bir yol kat edilmiş, artan petrol gelirleriyle rezerv artışı ve kamu bütçe disiplini sağlanabilmiştir.

Makroekonomik istikrarın enflasyon ayağında, Rusya Merkez Bankası'nın tutumu da önem kazanmaktadır. Rusya Merkez Bankası, 20 Aralık 1991'de kurularak diğer hükümet kurumlarından bağımsız Ruble'nin korunması ve istikrarının sağlanması yükümlülükleri ile

görevlendirilmiştir. Bu anlamda Ruble'nin istikrarı ve para arzının kontrolü, fiyat istikrarını sağlayacaktır. Diğer yandan, henüz derin bir finansal piyasaya sahip olmayan Rusya' da Merkez Bankası ancak esnek para politikası ve nominal döviz kuruna müdahale ederek çekirdek enflasyonla mücadele edebilecektir. Bu aynı zamanda spekülasyona da neden olabilecek bir politikadır. Rusya'da yıldan yıla yükselen ücret seviyesi dolayısıyla artan talep ve kapasite kısıtı ile karşı karşıya kalan endüstrilerin artan bu talebe cevap verememeleri yanında değerli Ruble'nin ithalatı ucuz hale getirerek teşvik etmesi üreticileri zor durumda bırakacak sonuçlar meydana getirmiştir. Ayrıca ücretlerin artış trendi, enerji fiyatlarındaki artışlarla birlikte henüz teknoloji seviyesinin yaygın olarak yüksek olmadığı endüstrilerin genelinde maliyetleri de artırmıştır. Bu ortamda 2006 yılında artmaya başlayan enflasyona karşı hükümet, kamu harcamalarını kısmak ve kamu kesimi ücret seviyesini aşağıya çekmek gibi bazı daraltıcı politikalarla tedbir almış ve ilk kez kısa vadeli programlar yerine, öngörülebilir ve güvenilir bir ekonomik ortam yaratmak adına orta vadeli ekonomik program hazırlama çabası içerisine girmiştir.

Ödemeler dengesini değerlendirdiğimizde, diğer geçiş ekonomilerinin aksine Rusya ekonomisinin sermaye ihraç eden ekonomiler arasında yer aldığı görülmektedir. Faizler düşük seyrete de, yatırım ortamında iyileşmenin günden güne artışı, doğrudan yabancı yatırımları olduğu gibi sabit yatırımları da artırmaktadır. 2001 yılında notunu B3'ten B2'ye, durağandan pozitifte çevirmiş olan Moody's'in yatırım yapılabilir seviyesinde görmediği Rusya ekonomisinin bu görünümü ancak 2005 yılında S&P ve Fitch gibi diğer iki önemli uluslar arası derecelendirme kuruluşu vasıtasıyla değiştirilmiş ve yatırım yapılabilir notu yükseltmiştir. Ödemeler dengesinde sermaye çıkışlarının aksine olumlu etki, bütçe fazlası ve rezerv artışından gelmektedir. Fakat bu iki kalemin de dış etkenlere örneğin petrol fiyatlarına bağlı oluşu, dengeyi kırılgan hale getirmektedir. Mali bütçe fazlası ve enflasyonun düşmesinin yanında artan yabancı rezervler, ekonominin ve Merkez Bankası'nın elini rahatlatmıştır. Fakat yatırım tarafında yabancı doğrudan yatırım yerine çoğunlukla portföy ve diğer yatırım kalemlerinde yani "*sıcak para*" da görülen artış, ödemeler dengesini çok daha fazla kırılgan hale getirmektedir.

Yeniden Yapılanma ve Özelleştirme: Serbest piyasa ekonomisinin yapısına uygun olarak, serbest ticaretin ve finansal sistemin derinleşmesi, geçiş ekonomilerine sunulan hedeflerden birisidir. Özelleştirme sayesinde ekonomide devletin azalan payına karşın özel sektörün, ekonomik kararları verirken yeniden yapılanmayla dönüşümü ve gelişimi sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilecektir. Ampirik çalışmalar, özelleştirmenin ekonomiler için faydalı olduğunu zira özel şirketlerin kamu teşekküllerinden daha verimli çalıştıklarını göstermektedir. Fakat Rusya' da yabancı yatırımcıdan uzak olan özelleştirme süreci, olumlu olmaktan çok olumsuz etki yapmıştır (Sprenger, 2009). Rusya'daki özelleştirme konusunda yukarıda kısmen değinildiği gibi hızlı bir süreç yaşanmış, Yeltsin'in 1992'de başlattığı özelleştirme programı 1998'de devlet işletmelerinin %80'inin özelleştirilmesi ile sonuçlanmıştır.

Rusya'da özelleştirme programı, farklı dönemlerde farklı stratejilerle gerçekleştirilmiştir. 1992-94 yılları arasında "MPP-Mass Privatisation Programme" -Büyük Özelleştirme Programı- kapsamında gerçekleştirilen özelleştirmeler, 1993-95 yılları arasında, 'Lease-Buyout' -Kiralama-Satınalma yöntemiyle yapılmıştır. Bu yöntemde MPP yönteminden daha yüksek miktarda satın almalar gerçekleştirilmiştir. Bir diğer yöntem ise "Loans-for-shares" olarak anılan yöntemdir. Bu yöntem, ticari bankaların şirketlerden federal bütçe adına pay satın almalarını içeriyordu. Lukoil, Yukos, Sidanko, United Energy Systems, Svyasinvest gibi holding şirketler, bu yöntemle 1995-1997 yılları arasında özelleştirilmişlerdir. Yöntem, zirvedeki şirketlerin kontrolünü zayıflatırken yasal olmayan yollardan para aktarımını da teşvik etmekteydi (Sprenger, 2002)

2000'li yıllarda Putin'in ilk döneminde yönetim, siyasilerle sıkı bağları olan oligarklara çeşitli teşvikler sağlamış, siyasi bağlantıları ve medyayla olan yoğun ilişkileri neticesinde Putin'in hükümete girmesini sağlayan bu oligarklar bir nevi ödüllendirilmiştir. Fakat 2004 sonrasında Gorbachov ve Yeltsin'den farklı olarak aslında otoriter rejim yanlısı olan Putin,

özelleştirme yerine yeniden kamulaştırma yolunu tercih etmiştir. 2003 yılında petrol imalat sektörünün %10'u kamudayken, 2007 yılında kamunun elindeki pay %55'e çıkmıştır. Yukos'un Putin'i ikinci seçimlerde desteklemeyeceğini açıklaması üzerine cezalandırılması ise Rusya'da o dönemde özelleştirmenin geldiği son noktayı göstermekteydi. Yukos, devlet şirketi olan Rosneft'e geçirilmiş, bunu Sibneft'in devlet şirketi Gazprom'a satılması takip etmiştir (Aslund, 2007).

Yasal ve Kurumsal Reformlar: Ekonomide iş ortamının oluşturulması, yatırım ikliminin iyileştirilmesi ve özel sektörün ekonomiden aldığı payın artırılması adına serbest piyasa koşullarının sağlanması, Putin yönetiminin en önemli amaçları arasındadır. Özel mülkiyet ve hukukun üstünlüğü, liberal bir düzen içinde gerekli koşullar olup, girişimcilerin yatırım yapması ve rekabetin geliştirilmesi açısından iflas yasası, rekabet yasası, vb. düzenlemeler, gereklilik halini almaktadır. Bu doğrultuda Putin yönetimi, 2001 yılında mevcut yönetmelikleri geliştiren programın kabulüyle, serbest piyasa şartlarını sağlamayı hedeflemiştir. Bu konuda önemli yasal ve kurumsal değişiklikler yapılmış ve tüm bu çabalar sonucunda kriz sonrasında 1999–2001 yılları arasında 700.000 girişimci piyasaya girmiş, kayıtlı girişimci sayısı 4,3 milyona ulaşmıştır. Rusya'nın iş ortamına dair en temel sıkıntısı teşebbüs sayısının diğer gelişmekte olan ülkelerden daha az olmasındadır. Rusya'da diğer geçiş ekonomilerinden farklı olarak büyümenin kaynağı yeni girişim ve firmalardan gelmemektedir. Rus ekonomisinin Sovyet döneminden kalan mirası ve kaynak bağımlılığı gibi yapısal sorunlar yanında kişisel bağlantıların yüksek oranda kullanıldığı iş ortamında yolsuzluk algısının da önemli düzeyde artmış olması, Rusya'da piyasa ekonomisi için önemli olumsuzluklar arasındadır (Frye, 2010).

2004 yılı Kasım ayında Mortgage Reformu'nun gerçekleştirilmesi, popülist yanının olmasıyla birlikte yine de finansal piyasaları ve mali aracılığı geliştiren ve bu anlamda yatırım iklimine katkısı olan gelişmeler arasında sıralanabilir. Ayrıca 2005–2008 yılları için hazırlanan bütçede, yönetim reformunun yanında bankacılık sektörüne yönelik de önemli düzenlemeler getirildiği görülmektedir.

3 2008 Global Krizi Bağlamında Rusya Ekonomisine İlişkin Değerlendirmeler

Petrol fiyatlarına hayli bağımlı yapısı ile Rus ekonomisi, 2008 global krizinden, tüm dünya ülkeleri gibi etkilenmiştir. Fakat diğer geçiş ekonomileri gibi Rusya da 2008 sonunda derinleşen bir etki ve 2009'da yeniden toparlanmayı görmüştür. Rusya ekonomisi ile ilgili bu bölümde yapılan tespitler Dünya Bankası'nın bu ülkeyle ilgili 2008-2010 yıllarında yayınladığı raporlardan elde edilmiştir.

Makroekonomik istikrar bölümünde Rusya'nın 2008 krizi öncesi bir geçiş ekonomisi olarak analizine yer vermiştik. Yüksek büyüme oranlarını yakalayan Putin yönetimindeki Rus ekonomisi, yüksek petrol fiyatları ve ihracat gelirleriyle rezerv fazlası ve piyasa istikrarını sağlamış, olumlu bir ekonomik tablo görünümündeydi. Fakat yer yer bahsettiğimiz düşük emek verimliliği, yetersiz altyapı, enerji kullanımında verimsizlik, yüksek kaynak bağımlılığı ve artan kamu harcamalarının, Rusya ekonomisinde global kriz öncesinde bazı sektörlerde daralmaya sebep olduğu anlaşılmaktadır (Aslund, 2010). Fakat büyük bir kriz çağrışımı olmayan bu gelişmelerin dışında 2007 yılı Temmuz-Ağustos döneminde mortgage kağıtlarında ve aktiflerinde ortaya çıkan riskin yükselmesiyle ABD'de çıkan ve sonrasında Avrupa'yı da sarsan kriz, petrol fiyatlarının düşmesi, ihracatın azalması ve sermaye çıkışıyla gecikmeli olarak Rusya ekonomisini de etkilemiştir (EBRD, 2009).

2008 yılı başında Rusya ekonomisinde dengeli bir ekonomik büyüme sağlanmış olsa da 2000 yılı sonrasında ekonomide kronikleşen verimlilik artışından daha fazla olan ücret artışı anlayışı, üretim kapasitesi kısıtı ve enflasyon artışı gibi bazı sorunlar hala devam etmekteydi. 2007 sonunda %8 olarak belirlenen enflasyon hedefi %11,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte artan ve %81'e kadar çıkan kapasite kullanımıyla birlikte işsizlik, 1994'ten bu yana en düşük seviyesine inmiştir. 2007'de piyasalarda sterilizasyonun gerçekleşmemesi kredileri

genişleterek, tüketici talebini artıran önemli bir unsur olmuştur.

Rusya'da bankacılık sisteminde tüketici mevduatlarının yüksek oranda kamu teşekkülü bankalarda tutulması, bu bankalar dışında yabancı aktiflere bağlı sistemi kırılgan hale getirmektedir. 2008 yılı Kasım ayında zayıflamaya başlayan kısa dönem makroekonomik göstergeler krizin geldiğini açıklarken ekonomide var olan rezervler ve mali yönetim ise krizin derinleşmesini önlemiştir. Krize ilk tepki diğer birçok ülkede olduğu gibi yabancı sermayenin kaçışı olmuştur. 2008'in III. çeyreğinde, toplam sermaye akışı, % 40 azalmıştır. Bir diğer etmense 144 \$'a kadar çıkmış olan petrol fiyatının 55 \$'a kadar gerilemesidir. Yine aynı dönemde global güven eksikliği, finansal piyasalarda önemli ölçüde değer kaybına neden olmuştur. Rusya ekonomisinin büyüme kaynağı olan talebin düşmesiyle de yatırımlar, % 19,1'den hızla %13'e gerilemiştir. Ortalama reel ücret seviyesinde de 2007 yılına göre % 16,2'den %12,8'e gerileme yaşanmıştır.

Rusya'da özel finans kurumlarının kısa vadeli borçları toplam kısa vadeli borçlar içerisinde düşük oranda olsa da %40'lık bir paya sahiptir. Bu da Rusya'daki finansal yapıyı kırılgan hale getirmektedir. Dış borçlar III. çeyrekte yoğunlaşmış olmasına rağmen sistemik bir risk içermemekte, hükümetin önemli ve büyük ölçekli bankaları desteklemesi, sistemi çöküş riskinden korumaktaydı. Bu konuda yaşanan önemli bir diğer gelişme ise Merkez Bankası'nın daha esnek bir döviz kuru politikası ile artık enflasyon hedeflemesine gitmesidir. Ayrıca gerektiğinde piyasaya likidite sağlaması, güven vermenin yanında bankaların dış borç ödemelerinde ellerini rahatlatan bir diğer gelişme olmuştur. 2009'da da yeniden sermayelendirme ve doğrudan desteklerle bankacılık ve finans sektörü korunmuştur.

2009 yılında tahmin edilenden daha fazla gerileyen dünya ekonomisi içerisinde Rusya'da da talebin gerilemesiyle üretim aynı yılın ilk yarısında %16 oranında gerilemiştir. İşsizlik % 8'lere çıkmış, tüm bunlarla birlikte likidite sorunu ve yatırımların %2,3 düşüşü ekonomik büyümeyi geriye çekmiştir. Likidite sıkıntısına karşın 2008 yılı Eylül ayında para politikasının gevşetilmesi de global kriz ortamında sınırlı etki doğurmuştur. 2009 yılında döviz rezervi kaybını önlemek için para politikası sıkılaştırılmış, döviz rezervleri 2008 yılı Eylül ayındaki 580 milyar \$'dan 2009 yılı Mart'ında 380 milyar \$'a gerilemiştir. Petrol fiyatlarının düşüşü ve vergi gelirlerinin azalması GSYİH'nın %8'ine tekabül eden bütçe açığına sebep olmuştur. Fakat 2009'un ilk yarısında dış ticaret ve petrol fiyatlarının çökmesinin şoku atlatıldıktan sonra bütçe fazla vermeye başlamıştır. Yine 2009'un başında likidite sıkıntısı çekilen özel sektörde dış borç oranının azaldığı gözlenmektedir.

Tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Rusya ekonomisinde de toparlanma 2009'un ikinci yarısında yavaş da olsa artan emtia fiyatları, borsalar ve mali destekle yükselen talep sayesinde başlamıştır. İmalat sektörü ve petrol fiyatlarının toparlanmasıyla da dış ticaret dengesinde iyileşme başlamış, üstelik rublenin değer kaybetmesiyle ithalat önceki yıllara oranla düşmüştür. 2010 yılı başında, yabancı sermaye akımı hızlanmış, özellikle tahvil alımlarında artış görülmüştür. 2009 yılı sonunda iç talebin artmaya başlamasıyla ticari olmayan sektörlerde de toparlanma başlamıştır. Fakat toparlanmanın sınırını kredi ve işsizlik kısıtları belirlemektedir. Kriz sırasında yarı zamanlı istihdam ve ücretsiz izinlerin arttığı gözlenmiştir. 2009 yılı sonunda yarı zamanlı çalışan sayısı, 2008 yılına göre azalış kaydetmiştir. Yine aynı dönemde sermaye akımının da arttığı gözlenmiştir.

Dünya Bankası'nın yayınlanan son Temmuz-2010 raporuna göre Rusya ekonomisi, işsizlik oranları ve yabancı sermaye kısıtı dışında iyi bir performansla sahiptir. Mali politikaların büyümenin motoru haline geldiği bu krizde toparlanan petrol ve emtia fiyatları, Rusya ekonomisinde büyüme hızını negatiften pozitifte çıkarmıştır. Ayrıca güçlü mali pozisyonu ve borç durumu neticesinde Rusya, Avrupa'da derinleşen krizden sınırlı bir şekilde etkilenmektedir. İlk çeyrekte Rusya ekonomisi %2,9 büyüme kaydederken, sanayi üretimi %10,8 gerilemenin ardından %6,9 pozitif büyümeyi yakalamıştır. Artan ücretler sayesinde iç talep toparlanmaya devam ederken, yatırımlarda 2009 yılının aynı dönemine göre dünya konjonktüründe devam eden belirsizlik neticesinde %4,7 oranında düşüş görülmüştür. Ödemeler dengesi fazla kaydederken, rezervler artmış fakat işsizlik aynı oranda kalmıştır.

Nisan ayında 1998'den bu yana ilk tahvil ihracı, Eurobond piyasalarında gerçekleştirilmiştir. Ağustos ayı içerisinde Rusya ekonomisinin genel tutumunun dışında büyük kamu şirketlerinden Rosneft'in özelleştirileceği haberi dünyada ses getirirken Rusya ekonomisinde bu durum, teşviklerin ve devlet payının arttığı bu dönemde serbestleşmeye yönelik önemli bir adım olarak nitelendirilebilir.

Rusya Ekonomisi V. Putin'in dolaylı (Başbakan düzeyinde) veya doğrudan (Başkan düzeyinde) iktidar olduğu dönemde piyasa ekonomisi oluşturmak adına önemli adımlar atmıştır. Ancak bu adımların ekonomik yönetim adına gelişmekte olan ülkelerde yapılan uygulamalardan önemli farklılıkları söz konusudur. Çalışmanın son bölümünde özellikle Rusya ekonomisinde alınan bu kararların teknik olarak açıklaması yapılarak Rusya ekonomisinin son 2008 küresel krizden neden çok daha az etkilendiğinin veya en azından krizden nasıl hızla çıkabildiğinin cevabı verilmeye çalışılmıştır. Rusya ekonomisinde hidrokarbon rezervleri ekonomide ve dış politikada önemli bir baskı aracı haline getiren Putin yönetimi, serbest piyasa kurumlarını ve mevzuatını oluştururken bu tutumunun bir devamı niteliğinde ipleri asla kendi elinden bırakmamıştır. Bu elbette Rusya ekonomisinin piyasa ekonomisi algısı açısından eleştirilebilir bir yöndür. Ancak batı ekonomilerinde piyasa ekonomisi anlayışı ve uygulamalarının çeşitli dönemlerde küresel veya bölgesel düzeyde gerçekleşen krizlerde temel etken olduğu gerçeği, bu anlayışın sorgulanmasını gerekli kılmaktadır. Bunu yaparken de Rusya ekonomisinde Putin dönemi takip edilen açılım ve piyasa ekonomisi uygulamalarında olduğu gibi devletin piyasa düzenlemeleri dışında tutulamayacağını ve en azından denetim ve düzenlemelerle piyasaya müdahale edilmesi gerektiği sonucu elde edilmektedir.

Kaynakça

- DPT, 1998. Rusya Krizi ve Türkiye Üzerine Muhtemel Etkileri, Devlet Planlama Teşkilatı Yıllık Programlar ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ağustos. <http://ekutup.dpt.gov.tr/dunya/rusya.pdf>, (Er.Tar: 10.07.2010)
- Özel, Saruhan, (2005), Global Finans Krizi, Deniz Kitabevi, İstanbul.
- World Bank, 2002. Transition: The First Ten Years: Analysis and Lessons For Eastern Europe and The Former Soviet Union, The World Bank, Washington.D.C.
- Sprenger, Carsten, 2009. The Choice of Ownership Structure: Evidence from Russian Mass Privatization, EFA 2005 Moscow Meetings, ICEF Working Paper Moskova.
- Sprenger, Carsten, 2002. Ownership and Corporate Governance in Russian Industry: A Survey, European Bank, Working Paper, No:70.
- Aslund, Anders, 2007. Russia's Capitalist Revolution, Peterson Institute For International Economics, Washington D.C.
- Frye, Timothy 2010. Corruption and Rule of Law, Russia After the Global Crisis, (Ed: Anders Aslund, Sergei Guriev and Andrew Kuchins), Peterson Institute For International Economics, Washington D.C., ss.79-94.
- Aslund, Anders 2010. The Post-Soviet Space: An Obituary, Russia After the Global Crisis, (Ed: Anders Aslund, Sergei Guriev and Andrew Kuchins), Peterson Institute For International Economics, Washington D.C., ss. 223-240.
- EBRD, 2009. Transition Report – 2009, EBRD, <http://transitionreport.co.uk/TRO/b/transition-report/volume2009/issue1>, (Er.Tar: 05.08.2010)